2022
20-iyun

O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI

ISSN: 2181-3302

Exact
Natural
Medical
Technical
Economics
Philological
Pedagogical
Social sciences and humanities

Google Scholar
zenodo
OpenAIRE
doi digital object identifier
OPEN ACCESS

“O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR” JURNALI

«BEST PUBLICATION»

Ilm-ma’rifat markazi ©

MATERIALLARI TO‘PLAMI

20-MAY, 2022-YIL

9-SON

O‘ZBEKISTON
2022

Ushbu to‘plamda “O‘zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali ” ilmiy jurnaliga kelib tushgan maqolalar o‘rin olgan. Mazkur jurnalda zamonaviy ta’lim tizimini rivojlantirish jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalarini joriy etish va loyihalashtirish, integratsion ta’limni rivojlantirishda yo‘nalishlar bo‘yicha kreativ g’oyalar, takliflar va yechimlarni amalga oshirish maqsad qilib olingan. Mazkur jurnal materiallaridan OTM professor-o‘qituvchilari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari va umumta’lim maktab o‘qituvchilari, mustaqil tadqiqotchilar, magistrantlar, ilmiy xodimlar, iqtidorli talabalar hamda shu sohada ilmiy ish olib borayotgan tadqiqotchilar foydalaishlari mumkin.

Eslatma! Jurnal materiallari to‘plamiga kiritilgan maqolalardagi raqamlar, ma’lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to‘g’riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir:
Maqsudov Ulug'bek Qurbonovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Mas'ul kotib:
Hakimov Iqboljon
Farg'ona Politexnika instituti
Mas'ul muharrir:
Yusufjonov Quyoshbek Komiljon o'g'li
Farg'ona davlat universiteti
Texnik xodim:
Yusupov Arabboy
Farg'ona davlat universiteti

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Tuychiyeva Inoyat Ibragimovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Shamsiyeva Maxfuzaxon Xuja qizi
Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sabirova Gulnoza Sadikovna
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Saidov Ixtiyor Muzropovich
Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti boshlig'i
Mamatova Nodira Muxtarovna
Tibbiyot fanlari Doktori (Ds)
Rasulova Vasila Batirovna
Toshkent farmatsevtika instituti, Biologiya fanlari nomzodi, dotsent
Nikadambayeva Hilola Batirovna
Uzbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti, Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
Pirimov Akram Pirimovich
Navoiy davlat pedagogika instituti, dotsent
Shodiyev Furqat Davranovich
Navoiy davlat pedagogika instituti, Texnika fanlari nomzodi, Dotsent
Qurbonova Muqaddas Omonovna
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Otaqulov Fozil Sobirovich
Geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Baltayeva Ikbal Tadjibayevna
O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti. O'zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari nomzodi.
Sayfullayeva Ra'noxon Raupovna
O'zbekiston milliy universiteti. Filologiya fanlari doktori, professor.
Popova Tatyana Igorevna

SanktPeterburg davlat universiteti. Rossiya.Doctor filologicheskix nauk, professor.
Berdaliev Abduvali
Tojikiston. Xo`jand davlat universiteti. Filologiya fanlari doktori.
Manzuraxon Ernazarova
Navoi davlat pedagogika instituti.Filologiya fanlari doktori, professor.
Uluqov Nosirlon Muxammadalievich
Namangan davlat universiteti.Filologiya fanlari doktori.
Jumanazarova Guljahon
Filologiya fanlari doktori. Jizzax davlat universiteti.
A.A.Qosimov
Farg`ona davlat universiteti.Filologiya fanlari doktori, professor.
Jo'rayev Habibullo Abdusalomovich
Filologiya fanlari doktori. Farg`ona davlat universiteti.
Fayzimatov Shuxratjon No'monovich
Farg'ona politexnika instituti.Texnika fanlari doktori.
Hoshimov G'anijon Mirzaaxmadovich
Andijon davlat universiteti.Filologiya fanlari doktori.
Hulkar Hamroyeva
Filologiya fanlari nomzodi, dotsent. O`zbekiston respublikasi yozuvchilar uyushmasi a`zosi, jurnalist.
O'rinboyev No'monjon O'rmonovich
falsafa fanlari nomzodi, dotsent. XTXMOIO`
Qurbonova Muqaddas Omonovna
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori. Farg'ona davlat universiteti.
Qunduzxon Atabayevna
Filologiya fanlari doktori, professor. O'zbekiston. Jahon tillari universiteti.
Hojaliyev Ismoiljon Tojiboyevich
Farg'ona davlat universiteti filologiya fanlari nomzodi, dotsent.
Erofeeva Inna Nikolaevna
Kandidat pedagogicheskix nauk, dotsent. Sankt Peterburg davlat universiteti. Rossiya.
Toshtemirova Zamira Sotvoldiyevna
pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Farg'ona davlat universiteti.
G.O.Abdugafurovich
Filologiya fanlari nomzodi. Farg'ona davlat universiteti.
Xudayarov Oybek Odilovich
Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti
Muxitdinova Muniraxon
Pedagogika fanlari fanlari doktori, (PhD)

MUNDARIJA:		
1	**A.O.Abdug'aniyev** **O'tanazarova Yulduz Ravshan qizi** *VAQTLI QATORLAR*	12
2	**Shodiyev Jasur Kholmatjonovich** **Jumabekov Sarvar** *KNOWLEDGE ACCELERATION - OF THE PERSON SPIRITUAL AND MORAL DEVELOPMENT IN THE SYSTEM MASS INFORMATION TOOLS PLACE*	25
3	**Худайберганова Назокат Рахимовна** **Худойберганова Гуласал Фахриддин қизи** **Куронбоева Дилноза Маьримбой қизи** *ЎҚУВ ЛЕКСИКОГРАФИЯСИ ТУЗИШНИНГ АСОСИЙ МУАММОЛАРИ ҲУСУСИДА*	30
4	**Кирйигитов Бахридин** **Азимов Рахимжон** **Носирова Мухайё** *МАЪЛУМОТЛАР ТАҲЛИЛИ ЖАРАЁНИДА КОМПЛЕКС ТУШУНЧАЛАР ФОЙДАЛАНИШ*	33
5	**Носирова Мухайе Кимсановна** *ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ: ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОГРАММНЫХ СРЕДСТВ И ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ*	37
6	**Эргашев Эрали** **Хакимов Уткир** **Хакимова Муътабар** *ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ*	41
7	**S.S.Sayfullayev** **SH.SH.Xakimov** *PAXTA TOZALASH SANOATI CHIQINDILARI VA ULARNI DASTLABKI QAYTA ISHLASH*	45
8	**Xaydarova M.D** **Eshqorayev S.S** **Ro'zimurodov B.I** *TYUBEGATAN KONINING SILVINITLARINI ERITISH JARAYONINI O'RGANISH*	48
9	**Sanoyeva Dildora Qaxorovna** *MAVLONO RUMIY VA ASKETIZM*	51
10	**Feruza Boboqulova** *"MUHOKAMAT UL-LUG'ATAYN" ASARIDAGI SINONIMIYALAR.*	55
11	**Анарбаев Халимжон Пахритдинович** **Тўраев Рамзиддин Ихтиёр ўғли** *ТЕПАҚЎТОН ТУЗ КОНИДА ҚАЗИБ ОЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА МАРКШЕЙДЕРЛИК ТАЪМИНОТИ.*	58
12	**Sodiqova Mohlaroyim** *"MEN DINIY EKSTREMIZM VA TERRORIZM TAHDIDINI QANDAY TUSHUNAMAN?" , "O`ZBEKISTONLIK EKANIMDAN BAXTLIMAN"*	64
13	**Mamaziyayev Xusniddin Dilshod o'g'li** *NORMATIV-HUQIQUY HUJJATLAR VA ULAR LOYIHALARINING KORRUPSIYAGA QARSHI EKSPERTIZASI: ROSSIYA FEDERATSIYASI TAJRIBASI*	67
14	**Obidjonov Xojimurod Xudoyberdi o'g'li** *KISHILIK VA SO'ROQ OLMOSHLARINING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI*	75
15	**Лутфуллаев Абдували** **Шерибоев Худойназар** *ИНСОН — ЯНГИ РЕНЕССАНС ИЖОДКОРИДИР*	78
16	**А.Юлдашев** *КОНФУЦИЙ АСАРЛАРИДА ЭСТЕТИК ҒОЯЛАР*	81
17	**Рашидова Сайера** *ИСТОРИИ И ИСТОКИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ИДЕИ О РАЕ*	84
18	**Джухонова Нохида Ҳаётжоновна**	87

	Кувонбеков Абдулазиз Абдулажон ўғли *ЎСМИРЛАРДА НИЗОЛАРНИНГ ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ*	
19	**Абдуллаева С.Б** *ПРОСТЫЕ ПРИЕМЫ, КОТОРЫЕ ПОМОГУТ ЗАПОМИНАТЬ УЧЕНИКАМ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА*	92
20	**Islomov Murodulla Umarovich** *FIZIK KATTALIKAR. SKALYAR VA VEKTOR KATTALIKLAR*	96
21	**Икромов Муслимбек** *НАЗНАЧЕНИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ ФИЛЬТРОВ ДЛЯ ОЧИСТКИ ГАЗА*	99
22	**Б.М.Шакиров, О.Одилжонов** **И.Уринов, И.Иминов** *УСОВЕРШЕНСТВОВАННЫЙ СПОСОБ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ВОДОПОДАЧИ ЦЕНТРОБЕЖНЫХ НАСОСОВ*	105
23	**Турдиева Умидахон Урол кизи** *ЭКОТУРИЗМ - ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ*	109
24	**Tulyaganov Abduqahhor Xakimovich** **Xolmurzayev Nursulton Bahodir o'g'li** *AVTOMOBIL YO'LLARI O'TGAN KICHIK HAVZALARIDA TOSHQINLAR VA TO'LIN SUV DAVRINING SHAKILLANISHIDAGI GIDROLOGIK XUSUSIYATLARI (JANUBIY O'ZBEKISTON XUDUDLARI MISOLIDA)*	113
25	**Ahmatov Doston** **Umirzaqova Gulmira** *YALPIZ (MENTHA) TURKUMI O'SIMLIGINING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI.*	117
26	**Davlatov Iqboljon Sharofiddin o'g'li** **Mo'minov Davronjon Marifjon o'g'li** *OMMAVIY MADANIYATNING SHAXS IJTIMOIYLASHUVI JARAYONIGA TA'SIRI.*	122
27	**Raxmonov Dilmurod Nusratovich** **Raxmonov Vaxob Nusratovich** **Qosimov Bekzod Zoirovich** **Dusanov Shuxrat Abdirazakovich** *ANTHROPOMETRIC AND FUNCTIONAL CHANGES AND THEIR RELATIONSHIP AFTER TWO-YEAR AEROBIC GYMNASTICS TRAINING*	127
28	**Б.Мирусманов** **Р.Т. Қурбонов** **М.М.Мукимов** *ПАХТА ИПАКЛИ ЛАСТИК ТРИКОТАЖ ТЎҚИМАСИНИНГ ФИЗИК-МЕХАНИК ХУСУИЯТЛАРИНИ ТАҲЛИЛИ*	131
29	**S.A.Hashimova** *HOZIRGI XITOPY TILIDA LOKATIVLARNING OT SO'Z TURKUMI YORDAMIDA IFODALANISH XUSUSIYATLARI*	136
30	**Badalova Zulfiya Qutbitdinovna** **Sobirova Iroda Khalilla** **Imomnazarov Saidakbar Saidahmad o'g'li** *RAPID PREVENTIVE MEASURES THAT ARE TAKEN FOR RABIES.*	144
31	**Махсилова Гулмира Нишоналиевна** *ОНА ТИЛИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИНИНГ ИЛМИЙ АСОСЛАРИ ВА ТАМОЙИЛЛАРИ*	147
32	**Нафосат НуриддиноваНуриддинова** *ОНА ТИЛИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ ФАНИНИНГ МЕТОДОЛОГИК ВА ИЛМИЙ АСОСЛАРИ*	151
33	**Xoltoyeva Saida Davurovna** *ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ОНА ТИЛИ ФАНИНИНГ ЎРНИ ВА ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ НУФУЗИ*	155
34	**Axmedov Akmaljon Yusufovich** **Husanova Maxliyo** *BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA PEDAGOGIK MULOQOT ASOSIDA MUOMALA MADANIYATINI*	160

	SHAKLLANTIRISH ASOSLARI	
35	**Shoira Abdumajidovna Abdujalilova** **Bo'riyeva Madina Abdullayevna** *OLIY TA'LIM MUASSASALARI O'ITUVCHILARINIG PEDAGOGIK TASAVVUR VA UNING FAZILATLARI*	**168**
36	**Shoira Abdumajidovna Abdujalilova** **Abduhamidova Salomat Lutfullo qizi** *O'QITUVCHINING SHAXSIYATI PEDAGOGIK ALOQA SAMARADORLIGINING OMILI SIFATIDA*	**173**
37	**Қораев Самаридин Баракаевич** **Эргашева Мохинур Комил қизи** **Алимов Ўлмасжон Исмат ўғли** *ТАЪЛИМ МУАССАСАСИДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ*	**177**
38	**Элмурзаева Насиба Холбоевна** **Якупова Малоҳат Омар қизи** **Йўлдашева Шахноза Комилжон қизи** *ЎҚИТУВЧИНИНГ ПЕДАГОГИК МАҲОРАТИ КАСБИЙ-ПЕДАГОГИК ФАОЛИЯТ ТАРАҚҚИЁТИ*	**181**
39	**Элмурзаева Насиба Холбоевна** **Якупова Малоҳат Омар қизи** **Йўлдашева Шахноза Комилжон қизи** *ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ЎҚИТИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТУРЛАРИ ВА ШАКЛЛАРИ*	**186**
40	**Sotbarov Atabek Asilbek o'g'li** **Olimjanova Dilfuza Ilhom qizi** **Uralov Jamshid Hushnud o'g'li** *BO'LAJAK O'QTUVCHILARNI LOYIHAVIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI VOSITALARI*	**191**
41	**Sotbarov Atabek Asilbek o'g'li** **Olimjanova Dilfuza Ilhom qizi** **Uralov Jamshid Hushnud o'g'li** *FORSAYT KELAJAKGA NAZAR*	**196**
42	**O'tayev Akram Yo'ldoshevich** **Fayzullayeva Muhayyo Zohir qizi** **Murodullayeva Mohinur Ulug'bek qizi** *PEDAGOGIK FAOLIYATNING QONUNIY ASOSLARI*	**200**
43	**Абдалова Сайяра Рустамовна** **Умарова Айман Илес кизи** **Толипова Юлдуз Шавкат кизи** **Усмонова Ойдин Зоир кизи** *ТАЪЛИМ ОЛУВЧИЛАРНИ ЕТАКЧИЛИК ҚОБИЛИЯТЛАРИНИ АНИҚЛАШ ВА ТАШХИСЛАШ*	**203**
44	**Абдалова Сайяра Рустамовна** **Умарова Айман Илес кизи** **Мискинова сабина Зиядхон кизи** **Толипова Юлдуз Шавкат кизи** **Усмонова Ойдин Зоир кизи** *ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ*	**207**
45	**Э.Мирзажонова** **А.Хомидов** **Г.Мамажонова** *АКТУАЛЬНОСТЬ ПЕРЕВОДА ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ МЕТОДИК*	**211**
46	**Yulchiboyeva Dilfuza Ergashevna** *SHAXS EMOTSIONAL SOHASINING XUSUSIYATLARI*	**218**
47	**Arislonov Zamira Rasulovna** *BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH VA ULARNING SAMARADORLIGI*	**224**
48	**Sh.S. Ibragimova**	**230**

FORSAYT KELAJAKGA NAZAR

Sotbarov Atabek Asilbek o'g'li
Toshkent viloyati Chirichiq davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
Olimjanova Dilfuza Ilhom qizi
Uralov Jamshid Hushnud o'g'li
Toshkent viloyati Chirichiq davlat pedagogika instituti talabasi

Аннотация: *Maqolada forsayt texnologiyasi va rivojlangan xorijiy davlatlar ta'lim tizimida amalga oshirilgan forsayt loyihalar to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan, bo'lajak menejerlar tayyorlash tizimida mutaxassislik fanlarini o'qitishda forsayt texnologiyasidan foydalanishning ahamiyati va zaruriyati asoslangan. "Forsayt kompetentlik"ning mazmun-mohiyati ochib berilib, muallif ta'rifi berilgan hamda uni shakllantirish modeli ishlab chiqilgan. Forsayt kompetentlikning baholash-natijaviy komponentini va ularning xarakterlarini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlar asoslangan.*

Tayanch so'z va tushunchalar: *forsayt, menejer, forsayt-menejment, forsayt kompetentlik, model, metodika.*

ФОРСАЙТ ВЗГЛЯД В БУДУЩЕЕ

Аннотация: *В статье описаны содержание технологии форсайт и форсайт-проектов, реализуемых в системе образования развитых стран, обоснованы значение и необходимость использова- ния технологии форсайт при подготовки будущих менеджеров. Изложены сущность и автор- ское определение форсайт-компетентности. Разработана модель формирования форсайт-компетентности и обоснован оценочно-результативный компонент и основные показатели, характеризующие компетентность.*

Ключевые слова и понятия: *форсайт, менеджер, форсайт-менеджмент, форсайт- компетентность, модель, методика*

FORESIGHT A LOOK INTO THE FUTURE

Annotation:*The article clearly depicts the content of foresight technology and foresight projects applied in the education system of advanced countries, confirms the significance and requirement of using foresight technology in the preparation of future managers. The nature and author's definition of competence foresight are described. A model for the formation of competence foresight has been developed and the evaluative-result component and the main detectors distinguishing competence have been demonstrated.*

Key words and concepts: *foresight, manager, foresight management, competency foresight, model, methodology.*

Forsayt bu inglizchadan tarjima qilinganda "kelajakka nazar", degan ma'noni anglatib, biron bir voqea, jarayon, hodisani bir necha yil oldinga nazar tashlagan holda kelajakdagi holatini ko'zdan kechirish degan ma'noni anglatadi. Forsayt tushunchasi va uning ilk marotaba qo'llanilishi S.V.Kryukovning "Forsayt: prognozdan kelajakni shakllantirishgacha" nomli ilmiy maqolasida keltirilishicha, 1950 yillarda AQShning RAND korporatsiyasida ilk marotaba uchratish mumkin. 1970 yillarga kelib esa bugun dunyoning yetakchi mamlakatlaridan biri hisoblanadigan Yaponiya tomonidan bu g'oya amaliyotda qo'llanila boshlanadi. Bugungi kunda ayrim davlatlarda "Strategik rejalashtirish" mazmunidagi qonun hujjatlari "ishlab kelmoqda". Masalan, 2014 yilda qabul qilingan Rossiya Federatsiyasidagi qonun. Shu o'rinda ko'plab G'arb davlatlari va Uzoq Sharq mamlakatlarida qo'llanilib kelinayotgan rejalashtirishning "forsayt" metodi va "strategik rejalashtirish" o'rtasida qanday farq mavjudligi va ularning o'xshash tomonlariga to'xtalib o'tamiz.

Rossiyaning Statistika tadqiqotlari instituti direktori Leonid Goxberg bilan jurnalistlar o'rtasida bo'lgan suhbatda rejalashtirish yuz yillar davomida millatlar hayotida katta ahamiyat kasb etib kelayotganligi, ammo o'tgan asrning 70-yillaridan boshlab texnologik taraqqiyot keskin suratlarda o'sgani sari kelajakni yejalashtirishning birgina usullari kamlik qilganligi va endi uning alьternativ va samaraliroq usullaridan foydalanilayotganligini ta'kidlab o'tadi.

Prognoz-rejalashtirish bu bugungi kundan kelajakka bo'lgan harakat. "Forsayt", aksincha, kelajakdan hozirgi kungacha bo'lgan harakatdir. Farq aslida ularning mafkuraviy jihatida. Prognozlash, aytaylik, kelajakni taxmin qilish, hozirgi holatga asoslangan va mumkin bo'lgan, mavjud imkoniyatlardan kelib chiqib ishlab chiqiladi. Ammo ko'p hollarda rivojlanishlar doirasiga keskin tarzda ta'sir o'tkaza olmaydi.

"Forsayt"ning vazifasi esa kelajakni taxmin qilish emas, balki qaror qabul qiluvchilar va yetakchi ekspertlarning fikrlari bilan kelishgan holda kelajakni "maqsadli" ko'rishni shakllantirish va asosiy muammolarga javob berish hamda tegishli maqsadlarga erishish uchun uzoq muddatli harakatlar dasturini ishlab chiqishga kirishishdir.

Hozirgi sharoitda O'zbekiston iqtisodiyotini boshqarishdagi islohotning asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri, ayniqsa korxonalar, uyush- malar, konsernlar va boshqa xo'jalik yurituv- chi tashkilotlar miqyosida amaliy faoliyatimizda qo'llanilayotgan menejment (rahbar, mulkdor, korxona egasi)ning asosiy nazariy va ilmiy nuqtai nazarlarini ishlab chiqishdir. Bu esa G'arbdagi sanoat firmalari tajribasini ko'r-ko'rona ko'chirish emas, aksincha, ijodiy izlanishlarning yangi yechimidir. Menejment - bu tashkilotga egalik va rahbarlik qilish, boshqarish orqali ish- larni amalga oshirish, ishbilarmonlar qanday ish yuritishini o'rganish, yangi boshqarish tafak- kurini shakllantirish, boshqarishning tashkiliy tuzilmasini shakllantirish muammolaridir.

Shu sababli, bo'lajak menejerlar forsayt uslu- blarini puxta bilishlari, har qanday korxona va tashkilotning uzoq muddatli (5-20 yil) kelajagini forsayt asosida oldindan bashoratlash kompe- tentligiga ega bo'lishlari zamon talabi hisoblanadi. Rivojlangan xorijiy davlatlarda menejerlar tayyorlash ta'lim yo'nalishlarida va mutaxassis- liklarida, jumladan Oliy iqtisodiyot maktabi (Ros- siya)da "Forsayt texnologiya" mutaxassislik fani sifatida o'qitiladi hamda bo'lajak menejerlarda forsayt-kompetentlik shakllantiriladi.

Forsayt-kompetentlik– menejerning kasbiy va ilmiy-refleksiv faoliyatida korxona yoki tash- kilotning kelajagini bashoratlashga tayyorligi hamda qobiliyatini shakllanganligi bilan xarak- terlanadi. Menejerning forsayt kompetentligini baholash indikatorlari sifatida menejerlik mutax- assisligini tanlashdagi ijobiy jihatlari, mutaxas- sislik fanlari majmui bo'yicha bilimlari, refleksiv kasbiy faoliyati bo'yicha tajribalari, menejerlik madaniyati, menejerlik masalalarini samarali hal etish bo'yicha tayyorgarligi, forsayt uslublarini puxta bilishlari va amaliyotga tadbiq eta olishlari hamda o'zining kasbiy kompetentligini mustaqil oshirib borish, o'z-o'zini rivojlantirish va bahol- ash qobiliyatlarini kiritish mumkin.

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida tayorlanayotgan menejerlar ham forsayt to'g'risida mukammal bilimga ega bo'lishlari va forsayt uslublarini amalda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishlari dolzarb hisoblanadi. Menejerning for- sayt bo'yicha kompetentligini yuqori darajada shakllanishi kadrlar tayyorlash bo'yicha kon- sepsiyalar va dasturlar talablarini bajarilishini ta'minlash bilan bir qatorda davlatimizning mak- roiqtisodiy siyosati asosida jamiyatning rivojiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

"Menejment" ta'lim yo'nalishida mutaxas- sislik fanlaridan o'quv mashg'ulotlarida forsayt metodlaridan foydalanish bo'lajak menejerlarda "Forsayt kompetentlik"ni shakllanishiga olib keladi. Albatta, bu o'rinda mashg'ulotlar loyihaviy faoliyatga va ilmiy-ijodiy mustaqil fikr- lashga yo'naltirilgan bo'lishi, ma'ruzalar zamo- naviy muammoli ma'ruzalar[3] shaklida tashkil etilishi talab etiladi. Mustaqil ta'limni esa elek- tron ta'lim resurslari[4] asosida asosida tashkil etish tavsiya etiladi.

Bo'lajak menejerlarda "Forsayt kompetentlik"ni shakllantirish forsayt-menej- ment, ya'ni menejerning strategik rejalashtirish qobiliyatlari va o'z qarori uchun javobgarlikni tushunish orqali xarakterlanadi va boshqaruv metodologiyasi hisoblanadi. Forsayt –menej- ment metodologiyasi strategik menejmentning bir ko'rinishi bo'lib, korxonaning raqobatbar- dosh ustunliklarini hisobga olgan holda strate- gik rejadagi kelajakni yaratishga yordam beradi.

Forsayt-menejment tushunchasini birinchi bo'lib 2010 yillarda Rodion Kolesnikov (Man- hattan Skylinei konsalting firmasi, A.I.Gersen nomidagi Rossiya davlat universiteti) boshqaruv amaliyotiga kiritgan.

Kompetentliklar profilini aniqlash mutaxas- sisning o'z karyerasini rejalashtirish va rivojlanti- rishda muhim ahamiyat kasb etadi. Forsayt kom- petentlikni inson resursini strategik boshqarish sohasidagi bilimlar va ko'nikmalar majmui deb qarash mumkin. Kompetentlik bir necha kompo- nentlardan tashkil topib, shaxsiy bilim, ko'nikma, amaliy

tajriba va fazilatlar bilan bog'liqdir. "De Tech Development Technologies" kompaniyasi kompetentlik modelini kompetensiyaning "20 jihati" bilan izohlaydi[6]. Forsayt-kompetentlik masalasi murakkab, ko'p qirrali masala bo'lib va hozirgi kungacha ushbu masalada yetarli ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmagan. Ta'kidlash joizki, "kompetentlik" va "kompetensiya" tush- unchalari menejment va pedagogika nazariyasi hamda amaliyotida keng qo'llanilishi bilan bir qatorda, olimlar o'rtasida bahsli masala hisob- lanadi. Ushbu tushunchalar ta'rifi bo'yicha turli xil ta'riflar mavjud bo'lib, turli davlatlarda ilmiy tadqiqotchilar va amaliyotchilarning ta'riflari bir-biriga to'liq mos kelmaydi.

"Kompetentlik" atamasi ko'proq Buyuk Britaniyada ishlatiladi va mutaxassisning bajargan ishi natijasini baholaydi.

"Kompetensiya" atamasi esa AQShda ish- latilib, mutaxassisning xarakterini belgilovchi qobiliyatlari hamda shaxsiy xusuiyatlarini ifoda- laydi. Bunda mutaxassisning qaysi shaxsiy xarak- terlari va qobiliyatlari uning o'z sohasida muvaf- faqiyatli faoliyatini ta'minlashi nazarda tuti- ladi. Ushbu olimlar ushbu atamalarni bir-birini to'ldiruvchi atamalar sifatida qarashib, tegishli soha bo'yicha ta'limning oxirgi natijasi hamda shaxsning turli shaxsiy va o'quv davomida shak- llangan xususiyatlari sifatida ta'rif berishgan.

"Kompetentlik" va "Kompetensiya" atama- larining mohiyatini ochib beruvchi ilmiy-tadq- iqot ishlari tahlilidan, ushbu atamalar bir-birini to'ldiradigan va ifodalaydigan atamalar deb xulosalash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni. - // https://lex.uz/docs/-4545884

2. Sokolov A.V. Dolgosrochnoye prognozirovaniye tendensiy razvitiya obrazovaniya metodami Forsayt. //Voprosы obrazovaniya. 2004. №3. S. 66-79.

3. Georghiou L., Cassingena Harper J., Keenan M., Miles I., Popper R. (eds.) (2008) The Handbook of Technology Foresight Concepts and Practice, Cheltenham: Edward Elgar.

4. Sokolov A.V. Forsayt: vzglyad v buduщyeye. //Forsayt. 2007. №1. S.8-15.

5. Shelyubskaya N.V. Osnovы forsayta. [Elektron manba].